

dr hab. Mariusz Kubiak, prof. uczelni,
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny
w Siedlcach

Warszawa, 18. 05. 2020 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Krzysztofa JASKÓLSKIEGO

na temat:

**WPLYW EDUKACJI W KLASACH MUNDUROWYCH O PROFILU
WOJSKOWYM NA SYSTEM BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO**

Podstawa opracowania recenzji

Recenzji poddano dysertację doktorską Pana **mgr. Krzysztofa JASKÓLSKIEGO** zatytułowaną *Wpływ edukacji w klasach mundurowych o profilu wojskowym na system bezpieczeństwa narodowego* opracowaną pod kierunkiem naukowym **gen. bryg. prof. dr. hab. inż. Tadeusza SZCZURKA** oraz promotora pomocniczego **dr Eweliny KOCHANEK**. Recenzję przygotowano na potrzeby prowadzonego przez Radę Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego, przewodu doktorskiego o nadanie Autorowi rozprawy stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie naukowej nauki o bezpieczeństwie.

Podstawę opracowania recenzji stanowią:

1. Ustawa z dnia 14 marca 2003 roku *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595 z późniejszymi zmianami).
2. Rozporządzenie MNiSWz dnia 19 stycznia 2018 roku *w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora* (Dz.U. 2018 poz. 261).
3. Uchwała Rady Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego nr 9/RDN NoB/2020 z dnia 29 kwietnia 2020 roku.

Uwagi wstępne

Ważnym elementem oddziałującym na jakość systemu bezpieczeństwa narodowego, a w tym obronności państwa, jest przygotowanie wojskowe młodzieży w ponadpodstawowych /wcześniej ponadgimnazjalnych/ klasach mundurowych. Odpowiednio, w sposób przemyślany zorganizowane i sprawnie w ich ramach realizowane kształcenie /teoretyczne i

praktyczne/, przynosi zarówno wszechstronne korzyści społeczne, jak również jednostkowe. Z jednej strony pozytywnie wpływa na wzmocnienie potencjału obronnego kraju, natomiast z drugiej daje możliwość samorealizacji i spełnienia pasji oraz zainteresowań młodych ludzi, często wiążących swe dalsze losy ze służbą wojskową.

Funkcjonujący od 2017 roku pod patronatem Ministerstwa Obrony Narodowej innowacyjny, pilotażowy program *Certyfikowane Wojskowe Klasy Mundurowe*, mający na celu ujednolicenie realizowanego w nich szkolenia wojskowego, cieszy się niezmiennie wysokim zainteresowaniem młodych ludzi. Fakt ten nie dziwi, ponieważ absolwenci tych klas mogą liczyć m. in. na odbycie skróconej służby przygotowawczej dla ochotników kończącej się przysięgą wojskową, preferencjami w trakcie naboru do Wojsk Obrony Terytorialnej i pozostałych rodzajów wojsk, czy też przyjęciem na preferencyjnych warunkach na studia w uczelni wojskowej. W sumie w programie uczestniczy ok. 300 podmiotów, w tym 80 jednostek wojskowych, 82 wojskowe komendy uzupełnień oraz 124 szkoły.

Autor dysertacji już we wstępie wyraźnie zaznacza, że to właśnie bazująca na nowatorskich i autorskich programach kształcenia edukacja szkolna, charakteryzująca się różnorodnością kształcenia oraz wychowania stała się główną **inspiracją** do podjęcia refleksji naukowej w przedmiotowym obszarze. Należy bez wątpienia uznać, że podjęta w rozprawie problematyka badawcza jest aktualna, interesująca poznawczo oraz potrzebna i ważna społecznie. Stąd też, wybór tematu dysertacji uznaję za trafny i w pełni przekonujący.

Ocena metodologiczna

Recenzowana praca doktorska składa się ze: wstępu, rozdziału metodologicznego, czterech rozdziałów merytorycznych z wnioskami, zakończenia, bibliografii oraz aneksów.

W krótkim **wstępie** /s.7-9/ Autor przybliżył zasadniczą ideę funkcjonowania klas mundurowych w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem podstawowych założeń programu pilotażowego *Certyfikowane Wojskowe Klasy Mundurowe*, a ponadto przedstawił osobistą inspirację do podjęcia wskazanych badań oraz streszczenia rozdziałów.

Rozdział pierwszy, metodologiczny /s.11-23/, rozpoczyna podrozdział poświęcony **uzasadnieniu** podjęcia przedmiotowych badań. Doktorant stwierdza, że interesuje się

problematyką dydaktyki i bezpieczeństwa, a ponadto wpływ na ten wybór miały ukończone przez niego studia podyplomowe poświęcone zaawansowanym technikom i metodom pracy dydaktycznej. Nie bez znaczenia był także fakt pracy dydaktyczno-wychowawczej w roli nauczyciela edukacji dla bezpieczeństwa w szkole ponadgimnazjalnej. W dalszej części rozdziału została właściwie scharakteryzowana literatura przedmiotu badań według grup tematycznych /metodologia badań, bezpieczeństwo narodowe, edukacja dla bezpieczeństwa, dydaktyka, akty prawne/. **Przedmiotem badań** wskazano *procesy oddziaływań oświatowo-wychowawczych w szkole ponadpodstawowej w klasie mundurowej o profilu wojskowym, spełniające istotną rolę w bezpieczeństwie narodowym*. W logiczno-merytorycznym powiązaniu z tematem rozprawy oraz powyższym przedmiotem badań, trafnie sformułowano **cel poznawczy**, którym uczyniono *ocenę efektywości i jakości edukacji dla bezpieczeństwa realizowanej dla uczniów klas mundurowych o profilu wojskowym w szkołach ponadpodstawowych*. Aby osiągnąć tak nakreślony **cel główny**, zasadnie wyodrębniono trzy następujące **cele szczegółowe**. Pierwszy, czyli *określenie pojęcia, istoty i zakresu edukacji dla bezpieczeństwa w bezpieczeństwie narodowym*. Drugi, jako *scharakteryzowanie uwarunkowań edukacji dla bezpieczeństwa w środowisku szkolnym*. Trzeci, czyli *zbadanie doświadczeń w zakresie kształcenia i wychowania przyjętego w procesie ogółu oddziaływań przez szkoły w stosunku do uczniów klas mundurowych o profilu wojskowym*. Warty podkreślenia jest fakt sprecyzowania ważnego w opinii recenzenta celu użytecznego badań, co wciąż nie jest regułą w tego typu rozprawach. W tym przypadku **celem użytecznym** było *wskazanie kierunków, zakresu i możliwości zmian edukacji dla bezpieczeństwa realizowanej w szkołach ponadpodstawowych w klasach mundurowych o profilu wojskowym*.

Zgodnie z przyjętymi zasadami metodologicznymi oraz w logicznym powiązaniu z tematem, przedmiotem i celami badań, sformułowano **główny problem badawczy** w postaci pytania: *W jakim stopniu kształcenie i wychowanie w klasach mundurowych wpływa na bezpieczeństwo narodowe ?* Następnie opracowano **cztery szczegółowe problemy badawcze** w pełni korelujące w swych treściach, co należy zaznaczyć, z badaniami prezentowanymi odpowiednio w kolejnych rozdziałach dysertacji:

1/ Jaka jest rola i zakres edukacji dla bezpieczeństwa w tworzeniu bezpieczeństwa narodowego? /rozd. 2/

2/ Jakie są obecnie przyjęte rozwiązania z obszaru edukacji dla bezpieczeństwa jako ogółu oddziaływań oświatowo-wychowawczych w szkołach ponadpodstawowych dla klas mundurowych o profilu wojskowym? /rozd. 3/

3/ Jakiego rodzaju oddziaływania oświatowo-wychowawcze stosują poszczególne klasy mundurowe w swojej działalności, aby zapewnić jak najwyższy poziom kształcenia i wychowania uczniów klas mundurowych w obszarze edukacji dla bezpieczeństwa? /rozd. 4/

4/ Jaki jest pożądany zakres zmian w zakresie ogółu oddziaływań oświatowo-wychowawczych realizowanych dla klas mundurowych o profilu wojskowym? /rozd. 5/.

W dalszej kolejności, w korelacji z nakreślonymi powyżej głównym i szczegółowymi problemami badawczymi, wypracowano adekwatne **główną i szczegółowe hipotezy robocze**. **Główna hipoteza** przyjęła formułę przypuszczenia, iż *kształcenie i wychowanie w szkołach ponadpodstawowych obejmujące uczniów klas mundurowych o profilu wojskowym wymaga doskonalenia w kierunku podwyższenia walorów użyteczności dla bezpieczeństwa narodowego*, natomiast **hipotezy szczegółowe**, konsekwentnie i w uporządkowanej kolejności przybrały postaci konkretnych prób odpowiedzi /z wyjątkiem części trzeciej i części czwartej hipotezy/ na wymienione pytania badawcze.

Doktorant trafnie zidentyfikował **zmienną zależną** w badaniach, czyli *efektywność kształcenia i wychowania w klasach mundurowych o profilu wojskowym w obszarze edukacji dla bezpieczeństwa*, ale także **zmienną niezależną**, czyli *programowo-strukturalne zasady kształcenia i wychowania w klasach mundurowych o profilu wojskowym*.

Opisując przyjęte w pracy doktorskiej **założenia badawcze**, Autor zamierzając ustalić efektywność kształcenia i wychowania na rzecz uczniów klas mundurowych o profilu wojskowym, przyjął rozwiązania dyrektora Melbourne Education Research Institute University of Melbourne, profesora Johna Hattiego. W tym względzie przywołał tzw. barometr wpływu z jego czterema wyodrębnionymi strefami. W zakres badań nad efektywnością wspomnianego kształcenia i wychowania włączono: nauczyciela i jego wpływ na widoczne uczenie się podopiecznych, uczniów, atmosferę w procesie kształcenia, cele i kryteria sukcesu, a także informację zwrotną, prowadzenie zajęć, samokształcenie oraz środowisko szkolne. Należy stwierdzić, że lista wymienionych elementów i czynników procesu w znacznym stopniu gwarantowała miarodajność i rzetelność realizowanych badań.

Stosownie do teoretyczno-empirycznego charakteru dysertacji i wypracowanych założeń badawczych, trafnie dobrano, a następnie wykorzystano paletę **metod, technik i narzędzi badawczych**. Podczas badań empirycznych sprawnie i efektywnie zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, techniki ankietową oraz wywiadu, wykorzystując narzędzia w postaci kwestionariusza ankiety i arkusza wywiadu.

Obszar badań, zgodnie z przyjętymi założeniami, jak pisze Autor, *określony został do realizacji ogółu oddziaływań oświatowo-wychowawczych przyjętych dla klas mundurowych o profilu wojskowym w szkołach ponadpodstawowych*. Badania zrealizowano w trzech wzajemnie ze sobą powiązanych etapach: 1/ koncepcyjnym, 2/ realizacyjnym 3/ finalnym. Prowadzono je w okresie pięciu lat /2013-2018/. Sondaż zrealizowano w pierwszych miesiącach 2018 roku na reprezentatywnej próbie respondentów. Ankietowaniu poddano uczniów w pierwszym, trzecim oraz czwartym roku nauki w klasie mundurowej o profilu wojskowym. Uzyskano 260 prawidłowo wypełnionych kwestionariuszy ankiet oraz przeprowadzono 12 wywiadów z dyrektorami placówek szkolnych i nauczycielami przedmiotu kierunkowego.

W trakcie przygotowywania dysertacji korzystano z wartościowych i zróżnicowanych pozycji z zakresu literatury przedmiotu oraz innych źródeł. Bibliografia zawiera: 56 opracowań zwartych, 89 aktów prawnych, 10 artykułów, 16 źródeł internetowych, a także 34 inne źródła.

Reasumując, z przekonaniem stwierdzam, że warstwa metodologiczna będącej przedmiotem oceny rozprawy doktorskiej **spełnia wymagania** w zakresie znajomości i umiejętności posługiwania się przez Doktoranta warsztatem metodologicznym. **Zastosowana metodologia badawcza odpowiada** zasadom stosowanym w rozprawach doktorskich z dziedziny nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

Ocena merytoryczna

Recenzowana praca doktorska została napisana w formie zwięzłego opracowania naukowego. Składa się z 207, a wraz z bibliografią i aneksami – 236 stron. Układ rozdziałów dysertacji charakteryzuje się wewnętrzną integralnością i przejrzystością, a treści rozdziałów są ze sobą wzajemnie powiązane tworząc logiczny tok narracji naukowej. Tytuły rozdziałów i podrozdziałów wprost i jednoznacznie korespondują z zawartymi w nich treściami, co w

efekcie umożliwia recenzentowi wypracowanie rzetelnego poglądu i oceny na temat przedstawionych w nich badań oraz wypracowanych wniosków.

Rozdział drugi zatytułowany: *Edukacja w służbie bezpieczeństwa /s.25-63/* to badania w głównej mierze podporządkowane próbie rozwiązania pierwszego szczegółowego problemu badawczego i weryfikacji odpowiadającej mu hipotezy badawczej. Odwołując się do reprezentatywnej literatury przedmiotu należycie scharakteryzowano w nim pojęcia przedmiotowe /bezpieczeństwo, państwo, edukacja/, obowiązujące strategie bezpieczeństwa oraz System Obrony Państwa. Ponadto opisano istotę i wymiary edukacji dla bezpieczeństwa wzbogacając prezentowane treści zilustrowanymi /11 rysunków/ wynikami badań własnych oraz przybliżając zadania administracji publicznej w obszarze oświaty. Rozdział kończy prezentacja krótkich wniosków, gdzie Doktorant stwierdza, iż pierwsza hipoteza szczegółowa została pozytywnie zweryfikowana.

W **rozdziale trzecim** pt.: *Uwarunkowania środowiska szkolnego w obszarze edukacji bezpieczeństwa /s.65-100/* uwagę badawczą skupiono na identyfikacji, deskrypcji i analizie instytucjonalnego wymiaru edukacji dla bezpieczeństwa oraz rozwiązaniach programowych realizowanych w klasach mundurowych o profilu wojskowym. Na dobrym poziomie merytorycznym opisano i wyjaśniono przebieg procesu edukacji dla bezpieczeństwa na dwóch płaszczyznach – jako przedmiotu nauczania oraz programu innowacyjnego w klasach o profilu wojskowym. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w tym rozdziale sumiennie i drobiazgowo opisano formalno-strukturalną stronę funkcjonowania szkół z klasami mundurowymi, wzbogacając prezentowane treści 20 ilustracjami i tabelą. Znacznie to podniosło pogładowość materiału badawczego. W części ostatniej rozdziału umieszczono syntetyczne wnioski kończące się stwierdzeniem, że druga hipoteza szczegółowa nie została całkowicie potwierdzona. Doktorant bowiem celnie konkluduje: *Z jednej strony polski system oświaty w badanym obszarze zapewnia prawo do kształcenia i wychowania, z drugiej jednak tak duża różnorodność profili kształcenia świadczy o braku spójnej polityki w obszarze edukacji dla bezpieczeństwa dla klas mundurowych o profilu wojskowym.*

Treści **rozdziału czwartego**, noszącego tytuł: *Wpływ oddziaływań oświatowo-wychowawczych na bezpieczeństwo-narodowe w świetle badań empirycznych /s.101-175/*, najobszerniejszego, ściśle odpowiadają jego tematyce. Zawarto w nim sprawozdanie z badań empirycznych przeprowadzonych wśród uczniów w dwóch kluczowych, pojemnych obszarach – kształcenia i wychowania. W tym pierwszym obszarze badaniom poddano

kształcenie w kontekście roli osoby nauczyciela oraz ucznia. W drugiej części procesu badawczego wysiłki zogniskowano na czynnikach istotnych dla procesu kształcenia, a wyodrębnionych przez Johna Hattiego, czyli – atmosferze, celach kształcenia, kryteriach sukcesu, informacji zwrotnej, prowadzeniu zajęć, samokształceniu, środowisku. Uzyskano bardzo interesujące i pouczające wyniki, które przedstawiono w zakończeniu rozdziału. Podobnie jak w poprzednim rozdziale, na podkreślenie zasługuje wysoki poziom pogłębienia relacjonowanych badań i ich wyników oraz wykazana skrupulatność i staranność w ich prowadzeniu. Doktorant wzbogacił jego treści aż 52 ilustracjami szczegółowo odnoszącymi się do bieżąco prowadzonej narracji. Otrzymane wyniki doprowadziły Go do zasadnego wniosku, że założona trzecia hipoteza szczegółowa nie została potwierdzona. Jak argumentuje Autor: *nawet wysoce odpowiedzialna i zaangażowana praca nauczyciela przedmiotu kierunkowego w konfrontacji z systemem oświaty, w którym znajdują się szkoły prowadzące klasy mundurowe jest niewystarczająca. Dominujące zajęcia teoretyczne ponad praktycznymi, jak również brak dodatkowych zajęć pozalekcyjnych powodują spadek zainteresowania uczniów kształceniem w w klasach mundurowych o profilu wojskowym /.../.*

Rozdział piąty noszący tytuł: *Koncepcja działań oświatowo-wychowawczych w obszarze edukacji dla bezpieczeństwa /s.177-204/* to najwartościowsza, stanowiąca ukoronowanie procesu badawczego, część dysertacji. Doktorant, obok prezentacji szczegółowych uwarunkowań i założeń budowy systemu edukacyjnego dla klas o profilu wojskowym /podpartych wynikami badań wśród uczniów/, przedstawił autorską koncepcję systemu edukacyjnego dla tych klas. Ten interesujący i wartościowy projekt zakłada wyznaczenie organów prowadzących /w nowej strukturze/ ze struktur wojskowych. Tak więc, jak postuluje Autor: *Realizacja procesu kształcenia i wychowania odbywałaby się w oparciu o zmiany strukturalne Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz systemu oświaty opartego na żołnierzach zawodowych wspieranych byłymi żołnierzami zawodowymi będące przeciwdziałaniem wykluczeniu zawodowemu.* Następnie szczegółowo przedstawia strukturę systemu zarówno w układzie hierarchicznym, jak i poziomym oraz wymienia kilkanaście korzyści społecznych i dla uczniów, płynących z jego wprowadzenia. Odnosząc się do czwartej hipotezy szczegółowej konkluduje, że została ona potwierdzona. A zatem, tylko przyszłe zmiany w zakresie oddziaływań oświatowo-wychowawczych wobec uczniów klas o profilu wojskowym gwarantują wiedzę i umiejętności zapewniające maksymalny poziom zaspokojenia ich potrzeb i oczekiwań.

Trzeba z uznaniem podkreślić, że w całej pracy Autor wykazuje znaczne umiejętności w zakresie kreacji oraz prowadzenia jasnego i przejrzystego wywodu naukowego zogniskowanego wokół wcześniej ustanowionej problematyki badawczej. Czytelnik nie ma problemów ze zrozumieniem zarówno wiodących tez, jak i istoty bardziej szczegółowych zagadnień. Warto nadto zaznaczyć pełną sprawność Doktoranta w wyprowadzaniu samodzielnych wniosków, spostrzeżeń i syntez na różnych etapach procesu badawczego. Przytoczone opinie zaświadczają o znacznej już dojrzałości badawczej Autora dysertacji.

W zakończeniu rozprawy Doktorant raz jeszcze szczegółowo odnosi się do problemów badawczych i hipotez. Potwierdza ustalenia dokonane w poszczególnych rozdziałach eksponując szczególnie fakt rozwiązania problemów badawczych oraz potwierdzenia głównej hipotezy w brzmieniu: *Kształcenie i wychowanie w szkołach ponadpodstawowych obejmujące uczniów klas mundurowych o profilu wojskowym wymaga doskonalenia w kierunku podwyższenia walorów użyteczności dla bezpieczeństwa narodowego.* Zasadnie konkluduje, że zaprezentowana autorska koncepcja systemu edukacyjnego dla klas mundurowych o profilu wojskowym jest osiągnięciem założonego celu użytecznego. Zgadzając się z tą opinią trzeba jednakże dodać, że jest ona również wartością dodaną pracy. Pracy, która nie jest opracowaniem odtwórczym lecz wyrazem naukowej kreatywności Autora.

Podsumowując stwierdzam, że poddana ocenie rozprawa doktorska charakteryzuje się wysokimi walorami poznawczymi, a także posiada istotną wartość pragmatyczną.

Wnioski końcowe

Recenzowana dysertacja doktorska to w pełni oryginalne rozwiązanie założonego problemu naukowego przez Autora. Zaprezentowane rezultaty badań świadczą o Jego wysokim poziomie wiedzy metodologicznej oraz należytych umiejętnościach w zakresie samodzielnego rozwiązywania problemów naukowych. Stwierdzam, że rozprawa doktorska **mgr. Krzysztofa JASKÓLSKIEGO** nt. *Wpływ edukacji w klasach mundurowych o profilu wojskowym na system bezpieczeństwa narodowego* jest zgodna z wymogami określonymi w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*. Stawiam wniosek o dopuszczenie **mgr. Krzysztofa JASKÓLSKIEGO** do publicznej obrony przedstawionej do oceny rozprawy doktorskiej.

Mariusz Kubiak

